

UTGES AV FÖRENINGEN NORDISKA PAPPERSHISTORIKER

Preliminärt program för IPH-kongressen nu presenterat

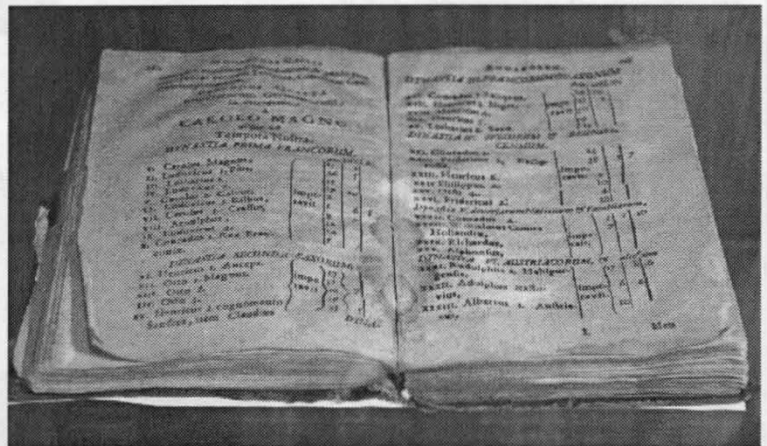
Ett preliminärt övergripande program för IPH-kongressen 2008 i Stockholm och Uppsala 27-30 maj har nu presenterats. Kongressen hålls i anslutning till 100-årsjubileet för SPCI, – Svenska Pappers och celluloingenjörssällskapet – och utställningen SPCI 2008 i Älvsjömessan. Temat för kongressen är "Birth of an Industry – from Forest to Paper during the 19th century". Utöver programmet publicerar vi också ett formulär för tidig registrering till kongressen.

IPH-kongressen omfattar en rad besök. I Stockholm Riksarkivet, Myntkabinetet, Etnografiska Muséet och Packforsk, i Uppsala Carolina Rediviva (Uppsala Universitets bibliotek) och i Uppland även Skokloster slott.

Slutligt program blir tillgängligt i januari.

Sidorna 8 -11

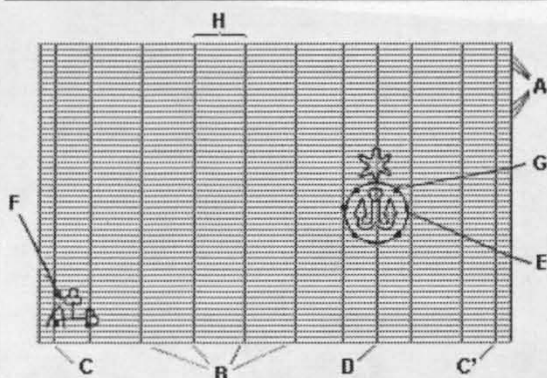
Pappermuseum vid finska KCL

En bok tryckt på papper från Thomasböle, daterad 1695, tillhör muséets rariteter.

Vid det finska forskningsinstitutet KCL finns i samband med institutets bibliotek ett intressant pappersmuseum. Översiktligt kan muséets samlingar indelas i tre grupper – 1) diverse fibermaterial och apparater från olika håll i världen för tillverkning av papper 2) dokument och böcker från svenska resp. ryska tiden och 3) unika papper med vattenmärken från hela världen. En raritet är en bok tryckt på Finlands äldsta papper från Thomasböle träsliperi. Dateringen är 1695.

Sidorna 2 – 3

Figur 2. visande – utförligare text på sidan 5. "Vira" och viramönster viratråd/-linje (A), kedjetråd/-linje (B), fäststeg/randtråd (C, C'), stödstege (D), vattenmärke (E), kontramärke (F), symärke (G), stegavstånd (H)

Genomarbetad terminologi efterlyses

Det behövs en genomarbetad terminologi för de pappers- och bokhistoriska vetenskaperna, skriver Patrik Åström, fil.dr i nordiska språk vid Stockholms Universitet. Han framhåller det som angelägenhet att ta fram en enhetlig svenska – eller för den delen nordisk terminologi. De "termer" på svenska som används idag är i vissa avseenden förvirrande och begreppsbyggnaden ofta ofullständig, skriver Patrik Åström bl. a.

Sidorna 4 – 7

Nordiska Pappershistoriker (NPH)

Föreningen Nordiska Pappershistoriker (NPH) är en ideell förening med uppgift att främja intresset för pappershistoria i Norden. Föreningen uppmuntrar och stimulerar forskning om och dokumentation av lump och dess beredning, tillverkningsprocesser, redskap som valskistor, kypar, formar och guskredskap. Andra intresseområden är historia om bruksmiljöer och människorna vid pappersbruken, papperets användning och distribution. Vattenmärkning och datering med hjälp av pappersens egenskaper är liksom papperskonservering och konstnärligt bruk av papper andra exempel på föreningens intresseområden.

Ordförande: Göran Wohlfahrt,
Mälärblick 34, S-168 41 Bromma, Sverige
Tel: 08-37 90 43

Medlemsärenden: Kassören Henrik
Essén, Djurgårdsgatan 12, 647 30
Mariefred.
Tel: 070-319 66 65

Medlemskap kan tecknas genom inbetalning av medlemsavgiften till NPHs postgirokonto 85 60 71-6 i lokal valuta. I Danmark kan inbetalning ske till postgironummer 4900561, Anna-Grethe Rischel, märk talongen NPH-kontingent.

NORDISK PAPPERSHISTORISK TIDSKRIFT

Årgång 35, 2007 nr. 3-4

Utgivare: Föreningen Nordiska Pappershistoriker

Org.nr: 887501-3628

Postgiro: 85 60 71-6

Redaktör och ansvarig utgivare:

Börje Dahlin, BgD-information

Tegnergatan 24

856 43 Sundsvall, Sverige

Tel och fax: +46 60 61 07 78

Mobil: 070-347 38 21

E-post: bgd-info@work.utfors.se

Material: bosse@mellerstedt.se

Spanskt papper med vattenmärke föreställande en "dubbel sjöjungfru"

Pappersmuséet

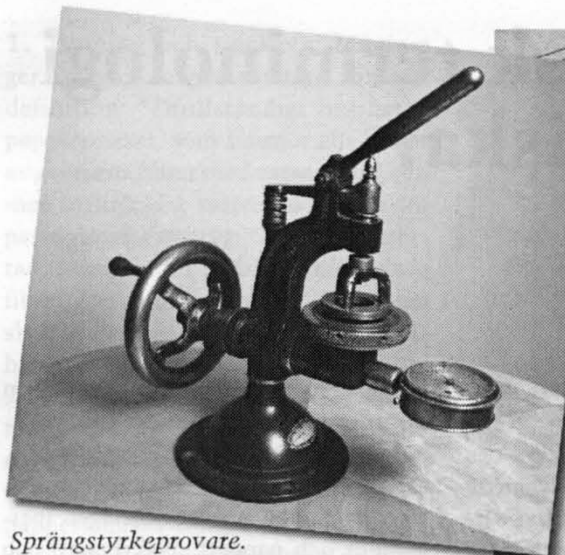

Interiör från museet.

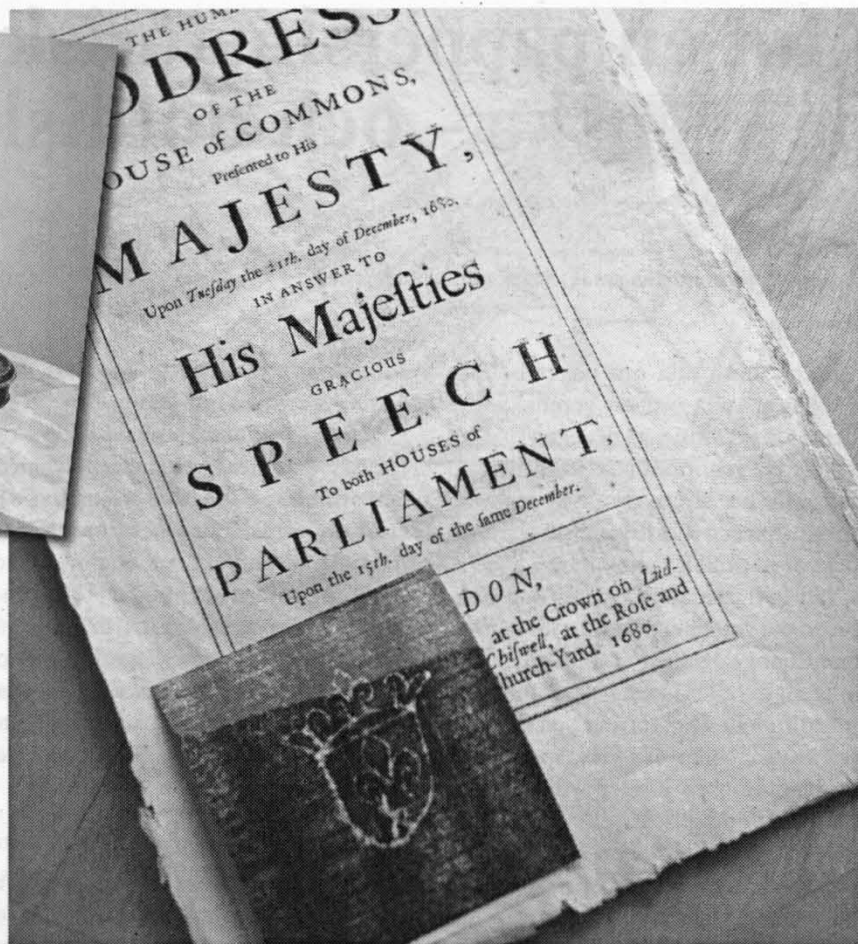
Mona Lisa som vattenmärke.

Sedel med vattenmärke.

Sprängstyrkeprovare.

Blad med tillhörande vattenmärkeskopia från skrift i engelska parlamentet under Charles II:s tid (1630-1683).

på KCL

AV Björn Krogerus

KCL i Finland är ett forskningsinstitut som ägs av de största och mest kända finländska skogsbolagen. Institutet som grundades redan 1916 och därmed redan uppnått den aktningvärda åldern av 91 år sysselsätter ca. 120 forskare, samt teknisk, laboratorie- och övrig personal, ca. 150 till antalet. I samband med institutets bibliotek finns även ett litet pappersmuseum.

Museet grundades år 1962 av biblioteksföreståndaren Anna Grönvik tillsammans med eldsjälens Nils J. Lindberg, dåvarande teknisk direktör vid pappersindustrins försäljningsorganisation Finnapp. Det var i samband med KCLs flyttning från innerstaden i Helsingfors till en ny fastighet i Esbo-Otnäs, och museet fick då förstuligt med utrymme i det nya, stora institutet. Sedan dess har det tyvärr fått stryka på foten att antal gånger till förmån för "viktigare aktiviteter", och till sist blivit förflyttat till en vindsvåning där det nu verkar i relativt små, men i och för sig helt ändamålsenliga utrymmen. Men museiföremålen har förstås bevarats och i huvudsak registrerats även om allt inte har fått plats i museets montrar utan fått nöja sig med att "finnas i mappar".

Museet har alltså levt ett stillsamt liv under institutets alla omvälvningar, sannolikt p.g.a. att det väckt

ett helt berättigat intresse såväl bland presumtiva aktörer i branschen (i form av skolklasser och studerande) som fackfolk i musei och papper. Museet är ett registrerat museum som är öppet under kontorstid.

En hel del intressanta föremål finns att se i museet. Grovt taget kan de indelas i 1) diverse fibermaterial och apparater för tillverkning av papper från olika håll av världen, 2) dokument och böcker från svenska och ryska tiden och 3) unika papper med vattenmärken från hela världen.

Det är förstås de gamla papperen och framför allt de vattenmärkenförsedda papperen som är de finaste. Det äldsta papperet med ett enkelt vattenmärke är ett spanskt från 1374. Flera andra gamla papper från Sydeuropa och Svenska Riket finns också att se. Nyare otroligt rikt detaljerade vattenmärken som gjorts med tråd- och reliefteknik, och som utgivits i samband med olika jubileer kan man också beskåda. Många av dem är från 1800-tallets början eller nyare. Det är helt fantastiskt att se hur långt man kan driva vattenmärkestekniken!

I en annan monter finns gamla böcker och blad ur sådana från svenska tiden och bl.a. från 16 och 1700 talens England. Här finns också en liten bok tryckt på Finlands äldsta papper – från Thomasböle träsliperi i Västnyland. Det är från år 1695.

Intressant är också kollektionen av papperssedlar och etiketter. Där finns sedlar bl.a. från franska revolutionen, Tsarryssland, Weimarrepubliken och det nyblivna självständiga Finland.

För den teknikintresserade finns några laboratorieapparater för pappers-testning framställda. Det är ju så att vårt institut inte lider brist på gamla uttjänta apparater – många små tekniska skönheter i sig! Tyvärr kan inte alla kategoriseras som museiföremål, utan deras liv har slutat på soptippen. Dock kan man med glädje konstatera att en och annan apparat har tagits emot av Tekniska museet i Helsingfors.

Som ovan konstaterades är museet öppet vardagar 8-16 för allmänheten. Det kan dock vara skäl att på förhand komma överens om besök med text. undertecknad, tel +358-207477403 så kan också guidning säkerställas.

Mot en pappershistorisk terminologi på svenska – och nordiska?

Patrik Åström

fil.dr, inst. för nordiska språk, Stockholms universitet

För att kunna tala om något behövs ord. För att tala om ett vetenskapligt eller tekniskt ämne, på det egna språket behövs en genomarbetad terminologi – eller för att citera gamle svenske finansministern Gunnar Sträng – en adekvat nationell vokabulär.

Vad beträffar de pappers- och bokhistoriska vetenskaperna är det kanske särskilt angeläget att ta fram en enhetlig svensk – eller för den delen nordisk – terminologi. De "termer" på svenska som används idag är i vissa avseenden förvirrande, och begreppsbildningen ofta ofullständig.

Termbildningen och forskningen på dessa områden bedrivs framför allt inom det romanska språkområdet: det är på franska och italienska som mycket av begreppsbildningen sker. I Sverige har under de senaste årtiondena engelskan i allt större utsträckning kommit att användas inom vetenskap och företag – men det saknas många gånger enhetliga och konsekventa termer på engelska, som i detta avseende alltså liknar svenskan. För att göra den internationella forskningen på det pappers- och bokhistoriska området tillgänglig, är det angeläget att en svensk terminologi, med direkta motsvarigheter på andra språk, kommer till stånd. En svensk termordbok kan, som närmare nämns nedan, komma att inlemmas i en internationell flerspråkig ordbok.

Den internationella sammanslutningen av medeltidsfilologer med inriktning på skrifthistoria, *Committé internationale de paléographie latine*, uppställde redan då den grundades 1953 som ett av sina mål skapandet av en gemensam internationell bokvetenskaplig – och därmed även pappershistorisk – terminologi. Det dröjde emellertid ända till 1985 innan det första steget mot målet togs, i form av den första genomarbetade bokhistoriska terminologin på franska, under titeln *Vocabulaire codicologique: Répertoire méthodologique des termes français*

relatifs aux manuscrits (Paris). Den sammanställdes av Denis Muzerelle, Institut de recherche et d'histoire des textes vid Centre National de Recherche Scientifique i Paris. Den översattes därefter till spanska och fick tio år senare italiensk språkdräkt och en omfattande utökning i Marilena Maniacis *Terminologia del libro manoscritto* (Roma 1996). Arbetet med en engelskspråkig version har inletts, och arbetet med en tysk motsvarighet står, så att säga, på programmet, men bedrivs vad jag vet inte i organiserade former för närvarande.

Flerspråkig webbversion

Denis Muzerelle har sammanställt de olika hittills tryckta versionerna till en flerspråkig webbversion (<http://vocabulary.irht.cnrs.fr/vocab.htm>), försedd med rikliga illustrationer, däribland de fyra som illustrerar denna artikel. Webbversionen har förutom termer på franska, spanska och italienska också försetts med ett antal termer på engelska.

Jag arbetar för närvarande med en version på svenska av Muzerelles och Maniacis ordböcker. Denis Muzerelle har personligen ställt i utsikt att den svenska terminologin skall kunna inlemmas i hans webbterminologi. Det kan också nämnas att Svenska akademien har gett mig ett visst ekonomiskt stöd för mitt arbete. Det är nu så pass långt framskridet, att jag – som nedan närmare omtalas – är i behov av att få synpunkter på valda delar av det från sakkunnigt håll. Därav denna artikel.

Gemensam nordisk termordbok

Själv hyser jag förhoppningen om att min översättning kan få uppföljare på danska, norska och isländska, och att vi så småningom kan sammanställa en gemensam nordisk termordbok. Jag skulle därför mycket uppskatta kommentarer till termvalen också från danskt och norskt håll, så att en överensstämmelse kan nås mellan våra tre nordiska språk.

Den svenska terminologiordboken kommer, liksom Muzerelles *Vocabulaire* och Maniacis *Terminologia*, att innehålla sju olika avdelningar, som behandlar skriftunderlagen (pergament och papper), avskrivaren och hans material (penna, bläck m.m.), boksammansättningen och skriftytans utformning (layout), texten och avskrivningen, bokmåleri, bokbandet och bindningen, samt slutligen bevarande- och konserveringsfrågor.

Av särskilt intresse ur pappershistoriskt hänseende är den omfattande behandlingen av handpapperstillverkningen och pappersegenskaper som svarar mot Muzerelles avdelningar 131–132, och Maniacis del I, kapitel 3. Under mitt översättningsarbete har jag tagit fasta på den terminologi som återfinns i En bok om papper och andra liknande arbeten, *Nordisk familjebok* (2 uppl., "Ugglan"), *Nationalencyklopedin*, samt Svenska akademiens ordbok. Därtill har jag från olika håll inhämtat den moderna standardiserade terminologin som används inom pappersindustrin av idag.

Jag kommer här att behandla några förslag till termer, som jag är särskilt angelägen om att få synpunkter på från *Nordisk pappershistorisk tidskrifts* lärda läsare. Det rör sig om termer som jag inte har kunnat hitta någon motsvarighet till i mina källor, eller termer som jag bedömer vara värda en särskild diskussion. För att underlätta referenser till de olika termerna, har jag numrerat styckena i följande uppställning. Termerna återges där i fet stil. Det rör sig om begrepp inom fyra olika delområden: massa och tillverkning, pappersformens utformning, "viran" och vattenmärkena, samt slutligen papperets egenskaper.

Termer som rör pappersmassan och tillverkningen i stort

Jag inleder med några termer som rör pappersmassan och handpapperstillverkningen.

1. Tunntyg och tjocktyg: Maniaci ger för pasta magra, tunntyg, följande definition: "Ofullständigt bearbetad pappersmassa, som framför allt består av avbrutna fibrer med vassa ändrar, och med otillräcklig vattenhalt." Och för pasta grassa, tjocktyg: "Mycket bearbetad massa, som består av finfördelade fibrer, med hög vattenhalt". Termerna skall skiljas från de etablerade termerna halvtyg, "pappersmassa där fibrerna skiljts från varandra, med som inte är färdigbearbetad, och kan förvaras avrunnen i avvaktan på slutbearbetning", respektive heltyg, "färdigbearbetad pappersmassa ibland med tillsatser av olika slag (...) som stöps i en form och torkas för att därmed bli ett ark paper". Är tunntyg resp. tjocktyg bra termer?

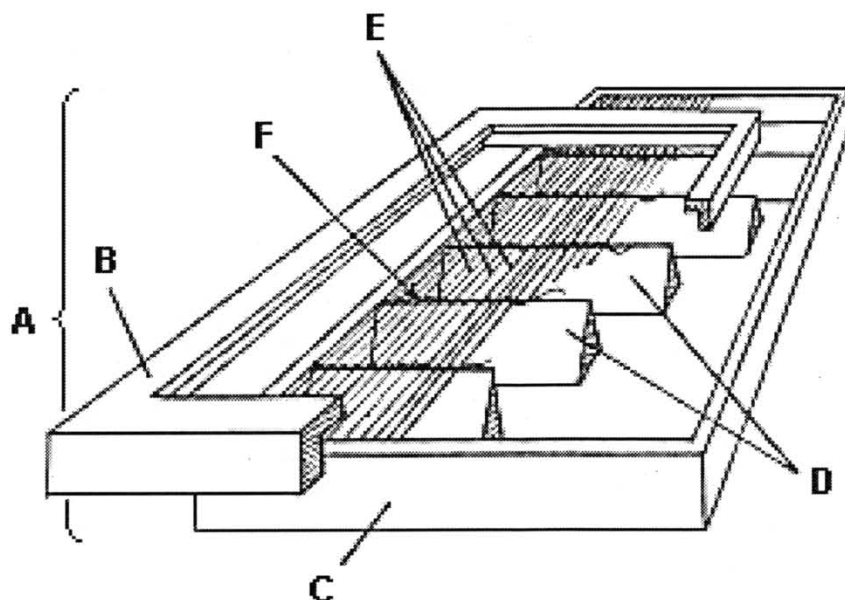
2. Formaren och guskaren är välbekanta arbetarebeteckningar, men vad kallas "arbetaren med uppgift att kontrollera massans sammansättning, att i ett kärl hämta den massa som formaren behöver och hålla den i kypen, och att ta bort de filter som posten torkas med"? En term som förekommer i litteraturen är läggpojke, men borde inte filtare vara en möjlig term, som har den fördelen att den inte antyder något om arbetarens ålder?

3. En post är en enhet om ca 250 nyformade våta ark som läggs i en press för att vattnet skall pressas ut. En vit post är en post pressad en andra gång efter att ha befriats från filtarna, för att avlägsna kvarvarande vatten. Så långt verkar terminologin klar. Jag föreslår termen förstapressning för att "genomföra en första utpressning av posten i pressen" och andrapressning för att "genomföra en andra utpressning av posten i pressen för att avlägsna kvarvarande vatten" och alltså erhålla en vit post.

Termer som rör pappersformen

Så långt termer som rör själva pappershantverket. Nu över till termer som rör pappersformen.

4. Termen ramverk (Figur 1: C+D) står för alla de trädelar, ram och steg, som tillsammans utgör de delar av formen som väven är fäst vid. Steg (D) är envar av de trekantiga tvärsålar, fastsatta i formens ram på regelbundna avstånd parallellt med ramens kortsidor, vid vilka virans kedjeträdar är fastsatta, och vars syfte är att hindra viran från att svikta eller röra sig under tyngden från massan.

Figur 1. Pappersform
form (A), däckel (B), ram (C), steg (D), viratråd (E), kedjetråd (F)

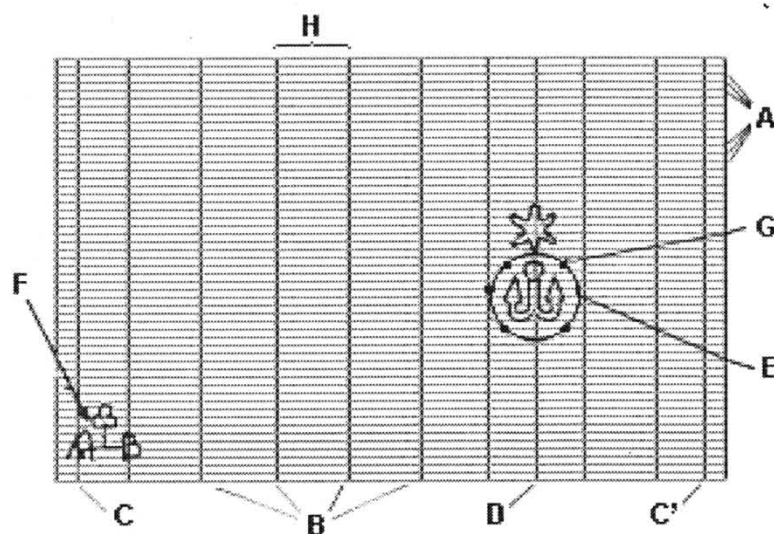
5. För begreppet "avståndet mellan två intelligande steg" föreslår jag termen stegavstånd. (Figur 2: H.)

6. Extrasteg är ett stödsteg/bärsteg eller fäststeg vars avstånd till de intelligande stegen är mindre än det normala avståndet. (Figur 2: C, C', D.)

7. Fäststeg är ett extrasteg, placerat på litet avstånd från ramkanten, på vilket randsömmen är fäst. (Figur 2: C, C'.)

8. Stödsteg/bärsteg är ett extrasteg som tjänar som stöd åt ett vattenmärke. (Figur 2: D.)

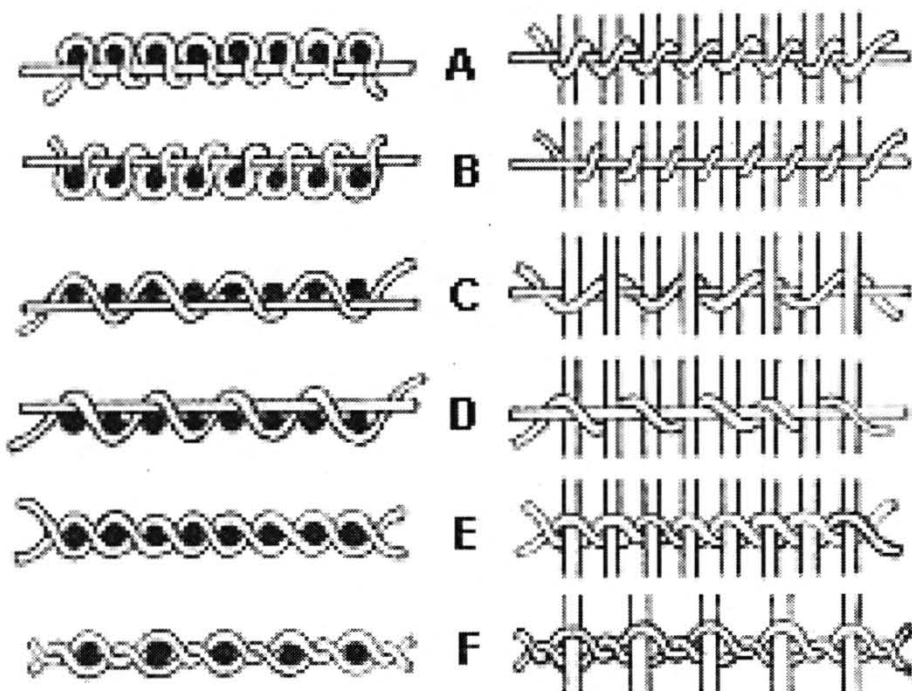
9. Kärt barn har många namn brukar det hävdas. "Alla de metalltrådar, viratrådar och kedjeträdar, som ramen bär" förekommer i litteraturen under (minst) fyra olika namn: vira – silduk – formduk – nät. Den mest ogenomsådliga av dessa är förstas vira, som närmast leder tankarna till modern pappersframställning på löpande bana (med en "virad" duk), och termen bör kanske undvikas, trots att den har hävd och trots att jag här tills vidare använder just den termen?

Figur 2. "Vira" och viramönster viratråd/linje (A), kedjetråd/linje (B), fäststeg/randtråd (C, C'), stödsteg (D), vattenmärke (E), kontramärke (F), symärke (G), stegavstånd (H)

10. Det samma som nyss sadet gäller också för envar av de metalltrådar som är fastsatta i formens kant, tätt intill varandra, parallellt med ramens långsidor (Figur 2: A) – de kallas viratråd – bottenråd – nättråd – vergetråd. Invändningen mot viratråd är den samma som för vira, och för alla fyra termerna gäller att ingen är direkt genomskinlig, i den meningen att skillnaden mellan "viratråd" etc. och "kedjetråd" etc. (se nästa punkt) inte är omedelbart fattbar.

11. kedjetråd – bindtråd – varptråd är benämningarna som förekommer i litteraturen på den tråd av koppar eller mässing som väver ihop viratrådarna

Figur 3. Sömnadstekniker

med varandra ovanför ryggen på varje steg (Figur 2: B). Kedjetråd är väl härlett från fr. fil de chaînette, och är kanske det sämre valet av de tre? De mest genomskinliga termerna i punkterna 9–11 som tillsammans skulle kunna utgöra en något sånär omedelbart begriplig enhet skulle väl vara nät – nättråd – varptråd. Det mest radikala, som dock innebär ett brott mot tidigare termbruk, vore att helt enkelt använda vanlig svensk vävterminologi och tala om inslag (nättråd) och varp (varptråd). Men vågar man vara så radikal?

12. Avståndet mellan två intilliggande "viratrådar" kallar jag tråдавstånd.

Termer som rör viran/nätet och vattenmärkena

Så över till själva tekniken med vilken nätet är vävt. Det rör sig om en samling olika termer, och också här skulle det kanske vara att föredra att en överensstämmelse kunde nås med den gängse terminologin vid vävnadsarbeten? I den mån jag har lyckats hitta en direkt motsvarighet inom vävnadskonsten, så har jag infört den.

13. Bindning tråd för tråd (fr. couture fil à fil, it. cucitura a punto continuo) är en sömnadsteknik där varje "kedjetråd" är fastsydd vid varje "viratråd". (Figur 3: A, B, E, F.)

14. Bindning på varannan tråd (fr. couture alternée) är en sömnadsteknik där envar "kedjetråd" endast fäster en "viratråd" av två, medan den överhoppade viratråden är fäst av nästa "kedjetråd". (Figur 3: C, D.)

15. Gasbindning – slingerbindning – kedjesöm med två trådar är en sömnadsteknik där båda "kedjetråden" omväxlande passerar över och under varje "viratråd". (Figur 3: E.)

16. Kedjesöm på ställtråd eller grundtråd – överbindning – underbindning (fr. chaînette sur fil dormant, couture par-dessus/par-dessous) är en sömnadsteknik där en "kedjetråd" på sin väg

omväxlande passerar över en "viratråd", sedan under en vilande tråd, och återvänder över "viratråden", eller i omvänd ordning. (Figur 3: A, B, C, D.)

17. "Vriden gasbindning" – vridsöm – vändsöm (fr. chaînette retordue / torsadée) är en sömnadsteknik där två "kedjetrådar" löper på motsvarande sätt som en enda, där de två trådarna dessutom snurras runt varandra mellan varje "viratråd" (Figur 3: F).

I punkterna 15–17 har jag här (liksom tidigare och i det följande) upptagit flera alternativa termer. I slutversionen av terminologin bör bara en term förekomma, och jag är särskilt angelägen om att få råd om vilken term som bör väljas.

18. Växlande nätmönster – växlande nätlinjer (eller viramönster resp. viralinjer) är något av de uttryck jag skulle föredra för "omväxlande grova och tunna nätlinjer/viralinjer" (fr. vergeures alternées; Figur 4: A): franskans vergeures doubles för samma sak skulle kunna översättas till dubbla nätlinjer, men det uttrycket ger ju intryck av att linjerna skulle vara resultatet av att två nätlinjer ligger tätt intill varandra, vilket det inte är fråga om.

19. Ett viramönster där en mycket grövre viralinje än de övriga återfinns på regelbundna avstånd (Figur 4: B) benämner jag kanaliserat nätmönster (fr. vergeures cannelées).

20. De "steglinjer eller kedjelinjer som har samma gruppering i förhållande till formens symmetriaxel" kallar jag för likartade stegavstånd respektive likartade kedjelinjer.

21. Alla vattenmärkestyper som förekommer i en och samma bok, oavsett om den utgörs av en eller flera kodikologiska enheter (dvs. om boken har tillkommit vid ett tillfälle eller sammanbundits av delar som tillkommit vid olika tider) kallar jag sammanfattande för bokens vattenmärkesrepertoar. Alla vattenmärkesmotiv som förekommer i samma kodikologiska enhet (dvs. som är samtida) kallar jag samhöriga vattenmärkesmotiv eller förbundna vattenmärkesmotiv, som i en viss bok t.ex. kan bestå av bokstaven P, oxhuvud och hund. (Dessa distinktioner är mina egna tillägg till Muzerelle och Maniacis arbeten.) Det sista begreppet är myntat i analogi med Maniacis varietà compresenti, på svenska samhöriga eller förbundna varianter, varmed avses liknande varianter av samma vattenmärke

(t.ex. bokstaven P) som förekommer i samma bok.

Termer som rör papperets egenskaper

Hittills har jag framställt huvuddelen av de problem som jag har vad gäller papperstillverkningen. I följande avsnitt redovisar jag begrepp som rör egenskaper hos själva produkten, dvs. papperet, och som jag inte har lyckats finna motsvarigheter till i den litteratur jag har konsulterat. Jag kommenterar som regel inte termerna närmare, utan överlämnar dem i den form som de är tänkta att få i ordboken. Alla termerna är hämtade från Maniaci, och de italienska termerna anges i kursiv.

22. Maskinglättat papper, *carta frizionata*: Hårdkaladrerat eller hårdglättat papper, som alltså kalandrerats, "manglats", i motsats till papper som glättats med glättsten eller glätthammare.

23. "Rezzuto": Beteckning på ett pappersformat som tillverkades i medeltida italienska papperskvarnar, ungefär med dimensionerna 315 x 450 mm.

24. Tryckstyrka, *compressibilità*: Papperets förmåga att motstå tryck. Termen kan jämföras med den tekniska termen ytstyrka som anger pappers eller kartongs styrka vinkelrätt mot ytan.

25. Limhalt, *grado di collatura*: Storhet som uttrycker mängden lim som ett papper bestrukits med för att minska genomsläppligheten.

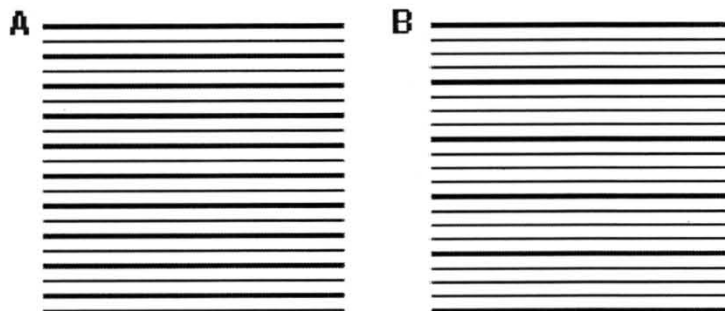
26. Fuktbeständighet, *igroespansività* (eng. *hygroexpansivity*, *moisture expansivity*): Egenskap hos papper att behålla sin storlek under varierande fuktförhållanden. (Termen utgör en inskränkning/precisering av den tekniska termen dimensionsstabilitet som anger graden av dimensionsförändring när papper utsätts för fukt, värme eller kyla.)

27. Absorptionsförmåga, *assorbenza / potere assorbente*: Kapaciteten hos papper att suga upp en vätska som det kommer i kontakt med.

28. Bläckbeständighet, bläckupptagningsförmåga, *ricettività*: Förmågan hos papper att binda bläck på sin yta på ett tillräckligt och jämnt sätt.

29. Skrivbarhet, *scrivibilità*: Förmåga hos papper att fungera som underlag för skrift med olika skrivdon, bläck och pigment.

30. Spridbarhet, spridning, utspridning,

Figur 4. "Viramönster"

utflytning (?), *spandimento*: Fel på papper (eller bläck) som tar sig uttryck i att ett streck draget med ett vattnigt bläck är benäget att sprida ut sig över arkets yta utan att tränga ner i det.

31. Inträngbarhet, *trapelamento*: Fel på papper (eller bläck) som tar sig uttryck i att ett streck draget med bläck på den ena ytan tränger igenom till motsatt sida.

32. Orenhet, förorening, *impurezza*: Något slags fel vid tillverkningen av massan som leder till en onormal yta på papperet.

33. Rynkning, veckning, *grinza / piega*: Permanent deformation av papper, som kan ha uppkommit under torkningen, som består av en skrynkighet som förstör planheten på dess yta.

34. Krympskada, *boffa / boffatura*: Rund eller oval avgränsad deformation av ett pappersark, orsakad av en oregelbunden krympning av arket.

35. Blåsa, *vescica*: Deformation av pappersytan, som visar sig som ett slags avgränsad förtjockning lik en bubbla, orsakad av vattnets mycket snabba avdunstning i samband med torkningen.

36. Förtjockning, *ispessimento*: Fel på papper orsakat av en ansamling av massa i en del av formen, som ger upphov till en oväntad ökning av tjockleken på arket.

37. Tandat papper, ruggat papper, *carta dentellata*: Papper med en oregelbunden yta orsakad av en oförsiktig lyftning av däckeln eller avtryck från en felaktig filt.

38. Ljuspunkter, *chiarella*: Fel på papperet som består av förekomsten av punkter synliga i motljus, där arket är mycket tunt.

39. Kastanjepapper, *carta castagnata*: Papper med oregelbunden tjocklek, orsakad av ansamling av massa i någon del av formen.

40. Flockigt / molnigt papper, *carta nuvolosa*: Papper vars massa framträder som oregelbunden vid genomlysning.

41. Skumning, *schiumino*: Fel på papper orsakat av luftbubblor inneslutna i massan.

42. Slipighet, strävhet, *abrasività*: Fel på papper orsakat av förekomsten på dess yta av slipande partiklar med ursprung i fyllnadsmedlen.

43. Motljusutseende spera / *speratura*: Allmänna åsynen som ett pappersark uppvisar i motljus.

44. Avbrutet papper, avbräck, *carta troncata*: Pappersark med mindre storlek i jämförelse med de andra som tillverkats i samma form, orsakad av en otillräcklig spridning av massan, på grund av dess dåliga flödighet.

45. Spaltning, klyvning, *sfaldatura*: Spontan delning av ett pappersark i två delar längs tjockleken.

46. Döda rynkor, *piega morta*: Rynkning på ett ark eller en sida orsakad av en dålig pressning vars resultat det senare är svårt att få bort.

47. Till sist har jag inte lyckats finna någon översättning till italienskans *concettatura* med betydelsen "fel på papper orsakat av förekomsten på arkytan av fibrer med mycket intensivare färg än de andra". Begreppet är nära besläktat med orenhet, förorening, med mera precis.

Jag är som sagt tacksam för alla kommentarer och förslag till förbättringar via min e-post (patrik.astrom@x.lrf.se). Förhoppningsvis kommer jag att kunna arrangera några möten under våren 2008, under hägnet av institutionen för nordiska språk vid Stockholms universitet, dit de intresserade medlemmar av föreningen nordiska pappershistoriker som hör av sig till mig kommer att inbjudas.

First Announcement of the 29th IPH Congress 2008.

The 29th IPH Congress of the International Association of Paper Historians will take place in Stockholm, Sweden on May 27-30, 2008, hosted by the Nordic Paper Historians, NPH. The event will be organized in conjunction with the 100 years anniversary of SPCI, the Swedish Association of Paper and Pulp Engineers and the World Pulp & Paper Week with its exhibition.

The overall theme of the IPH Congress is The Birth of an Industry – from Forest to Paper during the 19th Century. It will concentrate on describing the huge structural changes that took place during this period when papermaking changed from a handicraft type of activity to a continuously operating process industry.

A full four days program will include not only scientific sessions with more than 25 presentations, but also a number of visits to museums and other places of relevance to the history of paper. The social program will be extensive as well. Tentative programme details are attached.

End of May is a nice time to visit the Nordic countries and particularly Stockholm. The summer is coming with long evenings when you can enjoy daylight until late.

The registration fee will be 300 Euro for members of IPH and NPH and speakers, 350 Euro for other delegates and 250 Euro for accompanying persons. Accompanying persons can then participate in all evening events and the excursion on May 29.

Hotel rooms are expensive in Stockholm and the congress takes place during a busy period. The organisers intend to present alternatives which can accommodate most delegates in the same area of Stockholm and at the same time being reasonably priced. An indicative price level is 1200 – 1400 SEK (130–150 Euro) for a single room and 1500–1600 SEK (160–180 Euro) for a double room.

Full and final information about the congress will be available during January, including information on how to register, book hotel and the final program. The material will be made available on the web sites of IPH (www.paperhistory.org) and NPH and also advertised by other means.

By filling in the attached preregistration form, you will be put on a "first come – first served" list for rooms at the congress hotel (Hotell Norrtull) and you will directly receive the final conference information in January.

At this point in time, please make a

note in your diary of the IPH Congress in Stockholm, May 27-30, 2008. The organizers are looking forward to seeing you in Stockholm! Awaiting the final programme, you are always welcome to contact anyone of the persons below.

Göran Wohlfahrt

Chairman of NPH, Congress Chairman
Tel: +46 8 379043

E-mail: monica.wohlfahrt@swipnet.se

Lennart Eriksson

Responsible for the overall organisation
Tel: +46 70 5231942 or +46 8 6767327

E-mail: lennart.eriksson@stfi.se

Jan-Erik Levlin

Responsible for the scientific program
Tel: +358-40-5116049

E-mail: jan-erik.levlin@iki.fi

The venue for the IPH-congress – Stockholm International Fairs, Älvsjö.

Tentative overall programme for the 2008 IPH congress in Stockholm, May 27-30 2008

Tuesday May 27

Venue: Stockholm International Fairs, Älvsjö
www.stofair.se

9.00 Registration opens.

10.00 – 12.00 Opening session of SPCI 2008 (World Pulp & Paper Week) in the presence of Carl XVI Gustaf, the King of Sweden. Programme to be presented later.

12.00 Lunch at own expense, and the possibility to visit the planned SPCI exhibition of the earlier development of the paper industry in Sweden (more details later).

14.00 – ca 17.30 IPH Session 1.

19.30 Dinner at the Royal Coin Cabinet with the history of the world's oldest central bank, banknotes and heavy-weight copper coins.
www.myntkabinettet.se

Wednesday May 28

Venue: National Archives of Sweden
www.statensarkiv.se

08.30 – 12.00 IPH Session 2

12.00 Lunch

13.00 – 15.00 Visit to the archives, including display of water marks and paper conservation.

15.00 – 16.30 IPH General Assembly

19.00 Visit to Museum of Ethnography with display of the explorer Sven Hedin's collection of ancient Chinese paper from his extensive expeditions into Central Asia.
www.etnografiska.se

Dinner

Thursday May 29

08.30 Departure by bus to Uppsala.

09.30 Visit to Uppsala University Library (Carolina Rediviva) with its collection of old documents, including the Silver Bible. Paper conservation.
www.ub.uu.se

12.30 Lunch and visit to Linnés Hammarby.
www.hammarby.uu.se

15.00 Bus transfer
Visit to the Skokloster Castle with its rich and unique collection of old books, and documents and a presentation of its paper conservation project.
www.skoklosterslott.se

Skokloster slott

19.00 Conference dinner at the Skokloster Inn.

Friday May 30

Venue: STFI – Packforsk, Stockholm
www.stfi-packforsk.se

9.00 – 12.00 IPH Session 3

12.00 Lunch

13.30 Visit to STFI – Packforsk

15.00 – 16.30 IPH Session 4 and display of the Dard Hunter collection at STFI – Packforsk

16.30 – 18.00 Farewell reception.

Saturday May 31

Visit to Tumba Mill

Tentative scientific programme for the

2008

IPH congress in Stockholm May 27-30 2008

SESSION 1. The birth of an industry – from forest to paper during the 19th century

Date: Tuesday May 27, 2008 at 14.00-17.30

Venue: Stockholm International Fairs, Älvsjö

14.00 Chairman's introduction

14.10 The revolution of paper making; from handicraft to an industry › Panu Nykänen, Helsinki University of Technology, Finland

14.40 The Nordic forests; a new raw material resource for paper making › Jan Remröd, Sweden

15.10 The parallel development of the rag fiber based industry › Helene Sjunnesson, National Museum for Science and Technology, Sweden

15.40 Coffee

16.00 The evolution of paper products › Per Jerkeman, Sweden

16.30 The paper industry development; its economical and societal implications › Jussi Raumolin, University of Helsinki, Finland

17.00 The paper industry today and its relations to the 19th century development › Johan Gullichsen, Helsinki University of Technology (Professor Emeritus), Finland

17.30 Closing the session

SESSION 2. Historical aspects on the development of paper grades and qualities

Date: Wednesday May 28, 2008 at 8.30-12.00

Venue: National Archives of Sweden

2.1 Classification of paper grades

How to document the development of paper grades and qualities? The paper collections of the German Book and Writing Museum of the German National Library as a unique resource
Frieder Schmidt, Deutsche Nationalbibliothek, Germany

The interaction between Eastern and Western paper making › Anna-Grethe Rischel, National Museum of Denmark

Comparing properties of contemporary Chinese papers manufactured in China and Japanese Kozo Washi paper › Angela Wai-sum Liu, Hongkong Museum of Art

2.2 Paper permanence

The influence of raw materials on the permanence of paper › Tom Lindström, KTH, Sweden

Coffee break

Physical Deterioration of Paper : Markovian modelling approach › Kurmo Kõnsa, Tartu University, Estonia

Micro destructive pH measurements of original paper documents – without any devices › Istvan Kecskeméti, EVTEK Institute of Art and Design, Vantaa, Finland

Paper degradation and conservation: developments in methodology and approach › H.J. Porck, Koninklijke Bibliotheek, National Library of the Netherlands

Paper expertise and contextual data provided by the eContentPlus project Bernstein › Emanuel Wenger, Vlad Atanasiu, Austrian Academy of Sciences, Donau-City Strasse 1, 1220 Vienna, Austria

New challenges for preventive archival paper conservation › M. Carmen Sistach, Archive of the Crown of Aragón, Spain

SESSION 3. The techno-economical development of the paper industry during the 19th century

Date: Friday May 30, 2008 at 8.30-12.00

Venue: STFI-Packforsk

3.1 Development of papermaking technology

The beginning of the kraft (sulphate) process in chemical pulping of wood › Józef Dabrowski, Poland

Bryan Donkin's Machinery for making Bank Note Paper › Alan Crocker, UK

The birth of paper testing: Natural selection applied to instrumentation › Daven Chamberlain, Arjo Wiggins Research and Development, UK

Coffee break

The Technological Investigation of Paper Based Works of Art › Elena Mikolaychuk, The State Hermitage Museum, St Petersburg, Russia

3.2 Paper industry development in different regions

Paper of Sweden in the Beginning of the 20th century: A Glance from the Neighborhood (Russian analysts about Swedish Paper and Pulp Industry in 1904-1917) › Denys Tsytkin, Alexandra Balachenkova, Russian Association of Paper Historians, Russia

Local papermaking, paper trade and book-culture promotion in Inner Asia › Agnieszka Helman-Wazny, USA

How wood became the main raw material for paper production in nowadays Slovenia › Darko Cafuta, Slovenia

Paper Consumption in Germany during the 19th and 20th Century › Sabine Schachtner, Rheinisches Industriemuseum, Germany

SESSION 4. Historical perspectives

Date: Friday May 30, 2008 at 15.00-16.30

Venue: STFI-Packforsk

History Revealed; the Watermarks and Restoration of the Xiu Chronicles › Thea Burns, Harvard University Library, USA

A Tribute to Dard Hunter › Elaine Koretsky, Research Institute of Paper History & Technology, USA

Presentation of the Dard Hunter collections of STFI-Packforsk

Preregistration for the 2008 IPH Congress

By making a preregistration, you are assured to receive the final programme and registration documents for the Congress. You can also assure to have a room at the main Congress hotel (from where buses depart). You also help the organisers in their planning.

YOU CAN SEND YOUR PREREGISTRATION TO THE FOLLOWING ADDRESS AND EMAIL IS PREFERRED:

Lennart.Eriksson@stfi.se

or

Lennart Eriksson

STFI-Packforsk

Box 5604

SE - 11486 Stockholm

Sweden

Please include in your response the following details:

Name _____

Institution _____

Postal adress _____

Email _____

Phone number(s) _____

Speaker when relevant yes no

Number of participating accompanying persons _____

Need for hotel room

Arrival date _____ Departure date _____ single room double room

Member of IPH yes no

Member of NPH yes no

"Papper – mitt öde"

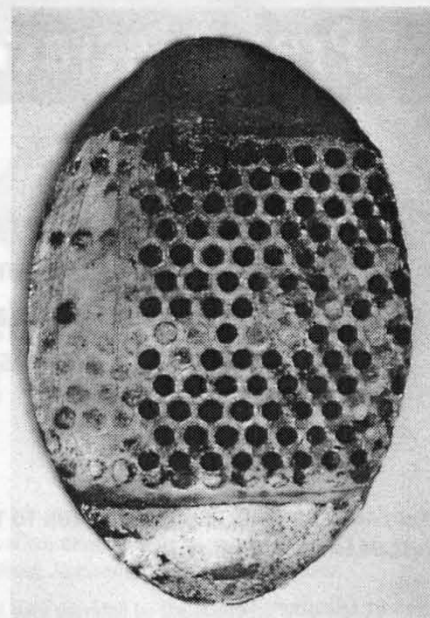
Papper – my destiny har konstnären Kerstin Svanberg satt som titel på den bok med bilder på sina konstverk, som hon gett ut. Hennes pappa arbetade på sulfatfabriken i Köpmanholmen; själv tog hon omvägen via forskning i oorganisk kemi och först i mogen ålder debuterade hon som konstnär – först med textila material, men så småningom med papper. Hon har utbildat sig i handpapperstillverkning i Spanien, Thailand och Japan och haft utställningar i flera länder.

Kerstin Svanberg arbetar professionellt med olika typer av fiber, som hon oftast färgar in med dova, jordnära kulörer och bearbetar i holländare. Hon har möjlighet att göra ark upp till

storleken 2 x 1 meter. Resultatet är inte vanliga ark utan ofta tredimensionella figurer med poetisk laddning. Hon ger dem namn som Sköldar, Livbojar och Tecken.

Det är en mycket vacker bok, framförallt naturligtvis på grund av bilderna på konstverken, men Kerstin Strandberg har också gjort ett konstverk av boken: hon har själv svarat för formgivningen och Trosa tryckeri har sett till att hennes intentioner förverkligats.

Boken, som har ett kärleksfullt förord av Seija Hultman, kan köpas direkt från konstnären för 32 € plus porto. Hennes mailadress är kerstinsvanberg@hotmail.com. På hennes webbsida www.kerstinsvanberg.se

Ett exempel på Kerstin Svanbergs konst – en virtuell sköld.

kerstinsvanberg.se kan man också se bilder ur boken.

Per Jerkeman

CHRISTIAN VALEUR

Papper och massa

i Hälsingland och Gästrikland

Ytterligare en utgåva – den sjunde – i Skogsindustriernas historiska skriftserie har under hösten publicerats – Papper och massa i Hälsingland och Gästrikland. Författare är Christian

Ännu en utgåva i Skogsindustriernas historiska skriftserie

Valeur som i tidigare utgåvor beskrivit massa och pappersindustrins utveckling i Medelpad och Jämtland (1997), Ångermanland (2000) och Västerbotten och Norrbotten (2003). Skriften om Hälsingland och Gästrikland behandlar 17 bruksorter med, samlade i tre grupper med inbördes geografisk och/eller ägargemenskap – Iggesund/Holmen, Wallenberg/ Stora Enso och Korsnäs/Kinnevik. "Christian Valeur skriver mångfacetterat, lättläst, engagerande och stundtals mycket spännande. Bakom bokens tillkomst ligger en gedigen research. Vad sägs om 514 källhänvisningar! Det finns också omfattande personregister, sak-

register och bruks- och företagsregister. Dessutom avslutas varje kapitel med omfattande tabeller som ger svar på när, vad och var. Boken kommer att vara en guldgruva för framtida forskare i vår industris historia" Det skriver Inga Kinell bl.a. i sina anmälan i Svensk Papperstidning i november.

Utöver de ovan nämnda böckerna med Christian Valeur som författare har i skriftserien utkommit Papper och massa i Småland (2002 och 2005) författade av Karl Fredrik Gustafsson samlat Papper och massa i Östergötland (2003) med Helene Sjunneson och Thomas Wahlberg som skribenter.